

ΤΟ ΠΡΟΓΑΜΙΑΙΟΝ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΥΓΕΙΑΣ : Η ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εισήγησις εἰς τὴν συζήτησιν στοργυλῆς τραπέζης τοῦ Ἑλληνογερμανικοῦ Ἰατρικοῦ Συνδέσμου, τὴν 29^{ην} Ὀκτωβρίου 1975 εἰς τὴν αἴθουσαν διαλέξεων τοῦ Ἰνστιτούτου Γκαίτε

Ποῖός μπορεῖ νά εἶναι ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας γιά τό προγαμιαῖο πιστοποιητικό υἰείας. Τό ἄν ἔχη νά πῆ κάποιον λόγον στά θέματα τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογενείας αὐτό θεωρεῖται δεδομένον.

Ἀπό τὴν ἀρχή τῆς ἰδρύσεώς της ἡ Ἐκκλησία φροντίζει νά διατυπώσῃ σαφῆ διδασκαλία περὶ γάμου, νά διδάξῃ τοὺς πιστοὺς βάσει αὐτῆς καί νά τοὺς προφυλάξῃ ἀπὸ παρεκτροπές καί κακοδοξίες. Μένει κανεὶς κατάπληκτος μπροστά στά συγκεκριμένα μέτρα πού ἔλαβε ἡ Ἐκκλησία γιά τὴν μέριμνα καί τὴν φροντίδα τῆς οἰκογενείας διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Τά μέτρα αὐτά ποικίλλουν ἀνάλογα μέ τίς ἐποχές καί τίς περιστάσεις καί ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες πού παρουσιάζοντο στήν ποιμαίνουσα Ἐκκλησία καί στήν ποιμαινομένη οἰκογένεια.

Ἡ μέριμνα αὐτή, ἡ στοργή, τό ἐνδιαφέρον καί ἡ ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας γιά τόν ἄνθρωπο μέσα στόν γάμο, δέν εἶναι παρά μίμησις καί ἀκοιλουθία τῆς στάσεως τοῦ Θεοῦ πού ἐδημιούργησε ἀπὸ τὴν ἀρχή τόν δεσμό ἄνδρα – γυναίκα καί περιέβαλε αὐτόν μέ περισσὴ ἀγάπη καί ἐλευθερία. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός μέ τὴν παρουσία Του στόν γάμο τῆς Κανᾶ, ἀνανεώνει τὴν εὐλογία του πρὸς αὐτόν τον δεσμό καί ἐγκαινιάζει τὴν στοργή τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν μικρὴ Ἐκκλησία, τὴν οἰκογένεια. Ἡ Ἐκκλησία, σὺν τῷ χρόνῳ, προβλέπει καί εἰδικὴ ἀκοιλουθία (ἱερολογία) πού περιβάλλει μέ τόν πλοῦτον της τὴν ἀγάπη τῶν μελλόνυμφων καί εἰσάγει αὐτοὺς εἰς τό Μυστήριον τῆς ἀγάπης, τόν γάμον. Εἶναι ἐνδεικτικόν ὅτι ὁ γάμος στήν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν χαρακτηρίζεται : μυστήριον ἀγάπης καί μικρὴ Ἐκκλησία.

Παράλληλα πρὸς τὴν διατύπωσι συγκεκριμένης διδασκαλίας καί ἀνάληψι συγκεκριμένης δράσεως χάριν τῆς οἰκογενείας ἡ Ἐκκλησία θεοπίζει ἐπίσης κανόνες καί μέ συνοδικές ἀποφάσεις περιφρουρεῖ τόν θεσμό τοῦ γάμου καί τίς σχέσεις τῶν δύο φύλων καί ἀντιτάσσεται μέ σθένος σέ κάθε ἐπιβουλή ἐναντίον του ἐκ μέρους αἰρετικῶν. Ἄξιζαι ἐδῶ νά σημειωθῇ ὅτι " οἱ κανόνες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δέν εἶναι κυρίως νομικοὶ κανονισμοί, ἀλλ' ἐφαρμογαὶ τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀποκαθιφθείσης παραδόσεως, εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς πρακτικῆς ζωῆς τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας". Φροντίζει, λοιπόν, νά θέσῃ ὠρισμένες προϋποθέσεις σ' αὐτοὺς πού σκοπεύουν νά εἰσέλθουν

εις γάμου κοινωνίαν, ὥστε ὁ γάμος τους νά εἶναι σύμφωνα μέ τίς ἐπιταγές τοῦ Θεοῦ τίς αἰώνιες κι ὄχι μέ τίς ἐπιθυμίες τοῦ ἀνθρώπου τίς πρόσκαιρες. Ὁ γάμος νά μπορῆ νά ἀποτελέσῃ μία κοινωνίαν πίστεως δύο ἀνθρώπων πού συνάπτονται ἐλεύθερα καί δέν ἐμποδίζονται ἀπό κωλύματα πού θά σταθοῦν τεληικά ἐμπόδιο στήν εὐτυχία τους πάνω στήν γῆ καί στήν σωτηρίαν τους.

Ἀπό πολύ ἐνωρίς θέτει ὑπό τήν προστασίαν τοῦ ἐπισκόπου τήν ἔνωσι τοῦ ἀνδρα καί τῆς γυναίκας. "Ὁ γάμος νά γίνεται μέ γνώμη τοῦ ἐπισκόπου " συνιστᾷ ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας πρός τόν ἅγιον Πολλύκαρπον ἐπίσκοπον Σμύρνης στά τέλη τοῦ πρώτου μετά Χριστόν αἰώνα. Προφανῶς γιά νά ἐξετάσῃ τίς προθέσεις καί τίς προϋποθέσεις τῶν μελλόνυμφων. Γιά " προγαμιαία ἐξετάσι" τῶν μελλόνυμφων ὀμιλεῖ στήν Ὁμοιογίαν του καί ὁ Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας στίς ἀρχές τοῦ 17^{ου} αἰῶνος. Ἡ ἐξετάσις αὐτή ἀναφέρεται σέ τυχόν ὑπάρχοντα κωλύματα γάμου, στήν διαπίστωσι ἐλευθέρας θελήσεως τῶν συνερχομένων καί στήν ἐξακρίβωσι τῆς πίστεώς των. Ἡ Ἐκκλησία ἤθελε νά εἶναι βεβαία ὅτι οἱ εἰσερχόμενοι στό γάμο συγκεντρώνουν τίς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιά νά ἐπιτύχουν αὐτό πού θά ὀνομάζαμε "προκοπήν βίου καί πίστεως".

Οἱ διατάξεις πού ἀναφέρονται πιο συγκεκριμένα στά κωλύματα ἢ τίς ἀρνητικές προϋποθέσεις τοῦ γάμου ἔχουν, μεταξύ ἄλλων, σκοπόν νά περιφρουρήσουν α) τήν εὐγονίαν β) τά οἰκογενειακά ἥθη, γ) τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου δ) τήν ἱερότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ε) τήν ἱερότητα τοῦ γάμου στ) τήν τιμήν καί εὐπρέπειαν ζ) τήν καθαρότητα τῆς πίστεως. Θά λέγαμε, ὅτι "ὅσο περισσότερο ὁ ἀνθρωπος ἀπομακρύνεται ἀπό τους ἐκκλησιαστικούς θεσμούς εἰς τό ζήτημα τοῦ γάμου, τόσον περισσότερο ἀδικεῖ τόν ἑαυτό του καί μάλιστα γιά ὀρθόκληρη τή ζωή του" (Τά κωλύματα τοῦ γάμου, σ. 11-12).

Ἡ διαδικασία τῆς "προγαμιαίας ἐξετάσεως" στή σημερινή πράξι τῆς Ἐκκλησίας συνοψίζεται στήν ἀπαίτησι προσκομίσεως ἐκ μέρους τῶν μελλόνυμφων διαφόρων πιστοποιητικῶν καί δικαιολογητικῶν γιά τήν ἔκδοσι τῆς ἀδείας τοῦ γάμου. Ἀνάμεσα στά προβλεπόμενα δικαιολογητικά εἶναι καί τό προγαμιαῖον πιστοποιητικόν ἱατρικῆς ἐξετάσεως τῶν μελλόνυμφων, βάσει τοῦ Α.Ν. 300/1968. Οἱ μελλόνυμφοι προσκομίζουν εἰς τόν ἱερέα τήν ἱατρικὴν βεβαίωσιν ὅτι ἐξητάσθησαν καί αὐτός σημειώνει εἰς προβλεπόμενον στέλιχος τόν ἀριθμόν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας διὰ τήν τέλησιν τοῦ γάμου. Ὑφίσταται λοιπόν, μία κατ' ἀρχήν τυπική συναλληγή μεταξύ μελλόνυμφων, ἱατροῦ καί ἱερέως. Ἡ συναλληγή αὐτή καθίσταται ἀναγκαία βάσει τοῦ σχετικοῦ νόμου περί προγαμιαίου πιστοποιητικοῦ ὑγείας.

Ἄν ἡάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅσα ἐξετέθησαν πρὸ πάνω ἀναφορικά μὲ τὴ θετικὴ στάσι τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει μᾶλλον θετικὰ τὴν ἀρχὴ τῆς θεοπίσεως ἐνός τέτοιου μέτρου πού σκοπὸ ἔχει νὰ ἐξασφαλίση ὅσο γίνεται πρὸ ὑγιεινὲς συνθῆκες γιὰ τὴν εἴσοδο στὸν γάμο τῶν μετῆλωνύμφων, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἀποτρέψη δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις σ' αὐτούς καὶ στὰ παιδιά τους. Ἡ Ἐκκλησία πού εὐχεται στὴν ἀκοιουθία τοῦ γάμου γιὰ ὁμορφά, γερά, ἀρτιμελῆ καὶ καλὰ παιδιά (ὑπὲρ καλλιτεκνίας καὶ εὐτεκνίας) δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ χαιρετίση εὐμενῶς τὴν φροντίδα αὐτὴ τοῦ Κράτους πού ἐκδηλώνεται διὰ τῶν ἰατρῶν, γιὰ τὴν ἀσκηση προληπτικῆς καὶ θεραπευτικῆς εὐγονικῆς ἱατρικῆς. Γνωρίζομεν ὅλοι μας πόσο εὐαίσθητη εἶναι ἡ Ἐκκλησία σὲ θέματα ὑγείας καὶ πόσο φροντίζει νὰ θεραπεύση τὸν πάσχοντα εἴτε σωματικῶς εἴτε ψυχικῶς ἄνθρωπον. Ὁ ἴδρυτὴς τῆς "δοιῆθεν εὐεργετῶν" καὶ θεραπεύων καὶ βάσει τῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως ἀποκαλεῖται "ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων". Ἄς μὴ ἠσμονοῦμε ἐπίσης τόσους ἀγίους ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἰατρῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι ἡ ζωντανὴ ἔκφρασις τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας μας.

Μιλήσαμε γιὰ συμφωνία τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ προγαμιαίου πιστοποιητικοῦ. Ἡ Ἱερά Σύνοδος μάλιστα εἶχε συμφωνήσει ἤδη ἀπὸ τὸ 1925, ὅταν γιὰ πρώτη φορά κινήθηκε στὴ χώρα μας τὸ θέμα τοῦ "προγαμιαίου". Δέχεται τὴν ἀρχὴ βασιζομένη στὶς ἀρχές τῆς. Ἡ Ἐκκλησία δέχεται ἐπίσης τὸ τυπικόν μέρος τῆς διαδικασίας τοῦ πιστοποιητικοῦ ἀφοῦ περιλαμβάνη τὴν βεβαίωσιν τῆς ἱατρικῆς ἐξετάσεως εἰς τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀδείας γάμου. Μένει νὰ ἐξετάσουμε κατὰ πόσον δύναται νὰ συμβάλῃ στὸ οὐσιαστικὸ μέρος τοῦ πράγματος. Νὰ βοηθήσῃ δηλ. ὥστε νὰ μὴ γίνῃ τὸ πιστοποιητικὸ ἓνα "πῆλαστό διαβατήριον γιὰ τὸν γάμο" ἀλλὰ ἓνα " πιστοποιητικὸ εὐθύνης ". Πῶς θὰ κατορθωθῇ τοῦτο;

Το ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ περιοδικόν "Ἐκκλησία" ἐτόνιζεν ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1971 τὴν σημασίαν τοῦ προγαμιαίου ἐλέγχου τῆς ὑγείας. Διέγραφε μάλιστα καὶ τρόπον δράσεως. Ἰδοῦ τὸ σχετικόν ἀπόσπασμα: " Ἐπὶ τοῦ θέματος ἀσφαλῶς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἐνδιαφέρον. Μάλιστα διὰ τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἐξομολογήσεως ὁ Πνευματικὸς Ἱερεὺς θὰ ἠδύνατο νὰ συστήσῃ ἐξαίρων τὴν εὐθύνην των, ὅπως φέρωσιν εἰς τὸν κόσμον τέκνα ὑγιῆ καὶ εὐρωστα, ἀπηλλαγμένα κληρονομικῶν καταβολῶν, ἰόγῳ φοβερῶν καὶ ἀνιάτων νόσων " ("Ἐκκλησία" 48 1 Φεβρ. 1971 4: 86).

Ἐάν ἡ Ἐκκλησία συναισθάνεται μόνη τῆς τὸν ρόλον πού εἶναι δυνατόν νὰ διαδραματίσῃ γιὰ μιά σωστὴ προετοιμασία γιὰ τὸ γάμο δέ-

χεται και $\epsilon\kappa\kappa\eta\sigma\epsilon\iota\varsigma$ από αντιπροσώπους της Ιατρικής Επιστήμης για συνεργασία και βοήθεια.

Ο Ιατρός κ. Μ. Μηλίγκος σ' ένα ενδιαφέρον άρθρον του για τα προβλήματα του γάμου των νέων με χρόνια νοσήματα ("Ακτίνες", Απρίλιος 1968) ανάλογοιζόμενος την καθοδηγητική εργασία και αποστολή του γιατρού στα θέματα του προγαμιαίου έλεγχου της υγείας φρονεί, ότι η Έκκλησία καλείται να δώσει βασική βοήθεια με την αγάπη και την πατρική της νοθεσία.

Ο Ακαδημαϊκός και Καθηγητής Πανεπιστημίου κ. Νικόλαος Λούρος και ιδρυτής της Έλληνικής Έταιρείας Ευγονικής Υπέρμαχος δέ του προγαμιαίου πιστοποιητικού, μιλούσε σέ συνέντευξίν του στον "Ταχυδρόμο" αρχές του έτους για δραστηριοποίηση του ρόλου της Έκκλησίας. Η συνέντευξις έδημοσιεύθη, σέ άρθρο με τον χαρακτηριστικό τίτλο "πρώτα στό γιατρό κι ύστερα στό χορό του 'Ησαΐα". Ο κ. Λούρος έτόνισε μεταξύ άλλων : "Θά πρέπει να δραστηριοποιηθῆ και ο ρόλος της Έκκλησίας. Οί Μητροπόλεις να έχουν υπ' όψη τους την ουσίαν και όχι απλώς πώς να δοθῆ ἡ ἄδεια γάμου πού δέν μπορεί να ανασταθῆ από τό προγαμιαίο πιστοποιητικό. Να καταστήσουν για ἄλλη μιὰ φορά προσεκτικούς τούς νεονύμφους για τό ένδεχόμενο μιᾶς ἀνώμαλης ἀναπαραγωγῆς."

Έάν ἡ Έκκλησία δραστηριοποιηθῆ πρὸς αὐτήν τήν κατεύθυνσιν, τήν φροντίδα δηλαδή για τήν σωματική υγεία των μελλονύμφων και των ἀπογόνων των, δέν θά πρέπει να ἠσμονήσῃ να καταστήσῃ σαφές, ότι υγεία δέν νοεῖται μόνον ἡ σωματική. Εἰς μιάν ἐποχὴν ὅπου ἔχει γίνει πλεόν συνείδησις ἡ ψυχοσωματική ἀντίληψις για τήν υγεία και τήν ἀρρώστεια δέν εἶναι δυνατόν τό προγαμιαῖον πιστοποιητικόν υγείας να περιορίζεται στό ἓνα μόνον σκέλος ἢ στή μιὰ μόνον διάστασι τῆς υγείας - τήν ὑλική - ἔστω και ἄν περιλαμβάνῃ και τά ψυχικά νοσήματα στάς "νόσους πού συνεπάγονται κληρονομικὰς ἐπιβαρύνσεις ἢ ἀλλοῦ εἶδους συνεπειὰς ἐκ τοῦ γάμου των μελλονύμφων".

Ἀνεξάρτητα ἀπό τυχόν τροποποιήσιν τοῦ προγαμιαίου πιστοποιητικοῦ υγείας (ἥδη ἐργάζεται εἰδικὴ ὑποεπιτροπὴ ἐπὶ θεμάτων υγείας τοῦ παιδιοῦ τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν ὑπὸ τὸν Ὑφυγητὴν κ. Ἰωάννην Δανέζην) ἡ Έκκλησία θά πρέπει να τονίσῃ τό πολυδιάστατον τῆς υγείας τοῦ γάμου και τῆς οἰκογενείας. Εἶναι πάρα πολλοί οἱ παράγοντες πού συντελοῦν στή συγκρότησι μιᾶς ὑγιοῦς οἰκογενείας. Αἱ βιολογικὰ - κληρονομικὰ προϋποθέσεις χαράσσουν πολλὰς φορές ἀνεπανόρθωτα τήν πορείαν ἑνὸς ἀτόμου. Γι' αὐτό πρέπει ὅπωςδῆποτε να ἀνιχνευθοῦν τέτοιοι νοσογόνοι παράγοντες. Παράλληλα ὁμως θά πρέπει να ἐρευνηθοῦν και ὅσοι ἐκεῖνοι οἱ παράγο-

ντες πού καθιστούν δυνατή τήν "όμόνοιαν ψυχῶν καί σωμάτων" καί συντελοῦν στήν ἀρμονικήν ἀνάπτυξιν τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος. Καί ἄν εἶναι δυνατόν νά περιγραφοῦν νομοθετικῶς οἱ κοινωνικοί, ψυχικοί καί πνευματικοί παράγοντες τῆς ὑγιεινῆς τοῦ γάμου, τοῦλάχιστον νά τονισθῆ ἡ σημασία των καί νά μελετηθῆ ἡ ὀργάνωσις φορέων ἱκανῶν νά συμβάλουν καί πρὸς αὐτήν τήν κατεύθυνσιν.

Ἡ συμβολή τῆς Ἐκκλησίας θά εἶναι μεγίστη ἄν καταδείξῃ τήν ἀναγκαιότητα μιᾶς συνοδικῆς καί πολυδιάστατης προσεγγίσεως τῶν προβλημάτων τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογενείας καί μέ ὅλες τῆς τῆς δυνάμεις φροντίσῃ νά ἀνοίξῃ τήν μικρὴν Ἐκκλησία πού εἶναι ἡ οἰκογένεια στίς διαστάσεις τῆς Ἐκκλησίας.

Παρατήρησις

Ἡ φράσις ἐντός εἰσαγωγικῶν ἢ εὐρισκομένη εἰς τό τέλος τῆς σελ. 1 καί ἡ ὁποία συνεχίζεται εἰς τήν ἀρχήν τῆς σελ. 2 εἶναι τοῦ Vladimir Lossky ἐκ τοῦ βιβλίου του, Ἡ μυστική θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 206 κ.έ. Διά τήν ἀμέσως ἀκοιουθοῦσαν πρότασιν πρβλ. Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, Ἐπιστολήν πρὸς Πολλύκαρπον, ν, 2, ΒΕΠΕΣ 2, 283-284 : "Πρέπει δέ τοῖς γαμοῦσι καί ταῖς γαμουμέναις μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τήν ἔνωσιν ποιῆσθαι, ἵνα ὁ γάμος ᾖ κατὰ Κύριον καί μή κατ' ἐπιθυμίαν".

Βιβλιογραφία

ΓΕΡΟΝΙΚΟΛΟΥ Κ., "Πρῶτα στό γιατρό κι ὕστερα στό χορό τοῦ Ἡσαΐα", Ὁ Ταχυδρόμος 16 Ἰανουαρίου 1975 : 16-17.

ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗ Ν.Ν., Ὑγεία καί γάμος (Σειρά "Προπαγάνδα Κοινωνικῆς Ὑγιεινῆς") Ἀθῆναι 1933.

ΖΟΡΜΠΑ Ἡλία Α., Τό προγαμιαῖον πιστοποιητικὸν ὑγείας. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς ἐκδ. Ἀρχεῖα Ὑγιεινῆς τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν. Ἀθῆναι 1974 : 7-32.

ΗΛΙΑΚΗ Κων. Ἐμμ., Ἡ σημασία τοῦ προγαμιαίου ἐλέγχου τῆς ὑγείας τῶν μελλονύμφων καί ἡ θέσις τοῦ ἱατροῦ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περ. Ἱατρικά Χρονικά ἀρ. 92, 10 (Αὐγούστος 1970) 619-658, 40 σ. Βιβλιοκρισία Κ. Γ. Μπόνη, Ἐκκλησία 48 (1 Φεβρ. 1971) 4 : 85-86.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Εὐαγγελίου, "Ἱατροί τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας", Ὁ Ἐφημέριος 20 (1 Ἰουλίου 1971) 13 : 426-428

ΘΕΟΛΟΠΙΔΟΥ Ρένα, «Πῆραστά "διαβατήρια" γιά τόν γάμο!» Ἐπίκαιρα ἀρ.366, 7-13 Αὐγούστου 1975 : 50-51.

ΜΗΛΙΓΚΟΥ Μιχαήλ Θ., Μπροστά στά προβλήματα τοῦ γάμου τῶν νέων μέ χρόνια νοσήματα (Σχόλια γύρω ἀπό τίς θέσεις πού ὑπάρχουν), Ἀκτίνες Ἀπρίλιος 1968 : 164-167.

ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ Κων. Δωρ., Ἡ ἱατρική τοῦ σώματος τύπος τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας κατὰ τήν διδασκαλίαν τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας. Ἀθῆναι 1968, 22 σ.